

แผนงาน การจัดทำฐานข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ที่มาและความสำคัญ

การจัดทำฐานข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นอีกหนึ่งในอำนาจหน้าที่ขององค์ปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีหน้าที่ในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. สำรวจและรวบรวมข้อมูล

3. ตรวจสอบและจัดเก็บข้อมูล

4. จัดทำฐานข้อมูลพร้อมบันทึกกลางระบบ

5. สำรวจและปรับปรุงข้อมูลภายในเดือนธันวาคมของทุกปี

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

เทศบาลตำบลแม่จัน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

1.ด้านอุตสาหกรรม

การตีมีดและการทำกลองยาว

นายเทอดไทย ขจีจิตร

ผู้เชี่ยวชาญด้านการตีมีดและการทำกลองยาว
อยู่บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 4 ชุมชนเด่นป่าสัก ตำบลแม่จัน
อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ติดต่อกัน..(0895550416)

2.ด้านศิลปกรรม

ดนตรีพื้นบ้าน การวาดภาพ

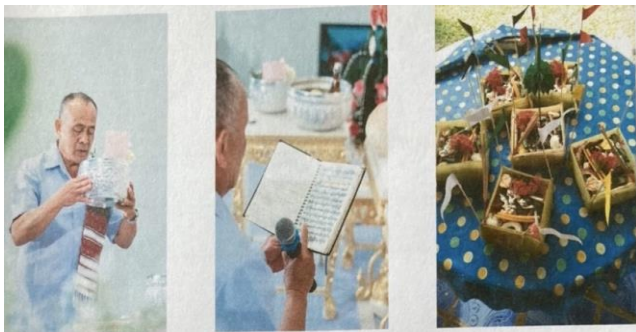

นายนิพนธ์ สมินทรปัญญา

ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นบ้าน การวาดภาพ
อยู่บ้านเลขที่ 171 หมู่ที่ 2 ชุมชนแม่จัน ตำบลแม่จัน
อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ติดต่อกัน..(0899545125)

3.ด้านศาสนา/พิธีกรรม

เรียกขวัญ สะเดาะเคราะห์

นายศรีทน ชัยมูลมั่ง

ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียกขวัญ สะเดาะเคราะห์
อยู่บ้านเลขที่ 206 หมู่ที่ 8 บ้านศาลา ตำบลแม่จัน
อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ติดต่อ 0810351670

4.ด้านแพทย์แผนไทย

การนวดแผนไทย

นางบัวเขียว เยาว์ธานี

ผู้เชี่ยวชาญด้านการนวดแผนไทย

อยู่บ้านเลขที่ 22/4 หมู่ที่ 1 ชุมชนแม่จัน ตำบลแม่จัน
อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ติดต่อ..(0894297944)

5.ด้านหัตถกรรม

การทำบายศรี การตัดตุง

นางมาลินี แยมเมือง

ผู้เชี่ยวชาญด้านการทำบายศรี การตัดตุง

อยู่บ้านเลขที่ 7/1 หมู่ที่ 3 ชุมชนแม่จัน ตำบลแม่จัน
อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ติดต่อ..(0810228335)

6.ด้านศิลปะป้องกันตัว

นายสุทรรค หลวงมูล

ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะป้องกันตัว

อยู่บ้านเลขที่ 58/3 หมู่ที่ 7 ชุมชนเหมืองฮ่อ ตำบลแม่จัน
อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ติดต่อ..(0846120078)

สภาวัฒนธรรมตำบลแม่จัน

ประวัติความเป็นมาของตุ่ง

เทศบาลตำบลแม่จัน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ประวัติความเป็นมาของ "ตุ่ง"

"ตุ่ง" เป็นภาษาถิ่นล้านนา ซึ่งหมายถึง "ธง" ซึ่งในดินแดนล้านนา "ตุ่ง" เป็นเครื่องหมายแห่ง "ทำบุญ" และ "ทำทาน" ทางเหนือทำตุ่ง ขึ้นเพื่อบูชาตุ่ม ดังคำโบราณที่ได้กล่าวไว้ จุดประสงค์ของการทำตุ่งในล้านนา คือ การทำเพื่อเป็นพุทธบูชาของชนชาวพุทธ ทั้งชาวไทยวน ไทใหญ่ และชาวไทยลื้อ ถือว่าเป็นการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วหรือ เป็นการถวายเพื่อเป็นปัจจัยส่งกุศลให้แก่ตนไปในชาติหน้า ด้วยความเชื่อเกี่ยวกับอาณิสสของการตบตุ่งว่าเมื่อตายไปแล้วจะได้ยึดเกาะทางตุ่งขึ้นสวรรค์ พ้นจากขุมรกรดงนั้นชาวล้านนาจึงทำตุ่งขึ้นเพื่อใช้ในพิธีต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา ทั้งในงานมงคลและอวมงคลต่าง ๆ แตกต่างกันไปตามความเชื่อและพิธีกรรม ตลอดจนตามความนิยมในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น "ตุ่ง" จึงผูกพันกับวิถีชีวิตชาวล้านนามานานนับพันปี

ประเภทของตุ่ง

จากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตุ่ง จากหนังสือ "ตุ่ง" วิถีชีวิต ภูมิปัญญาเชิงรายของสำนักงานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงรายที่ได้รวบรวมไว้เมื่อปี พ.ศ. 2548 สามารถแบ่งประเภทของตุ่งไว้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1. แบ่งตามวัสดุที่ใช้ผลิต

- ทำจากผ้าและฝ้าย เช่น ตุ่งไชย ตุ่งโย ฯลฯ ใช้ตกแต่ง ประดับเพื่อความสวยงาม
- ทำจากไม้ เช่น ตุ่งไม้ ตุ่งกระด้าง
- ทำจากวัสดุอื่น ๆ เช่น ตุ่งดิน ตุ่งทราย ตุ่งข้าวเปลือก ตุ่งข้าวสาร

2. แบ่งตามรูปร่างลักษณะ

- ตุ่งสี่เหลี่ยมยาว คือ ตุ่งมะขาม ตุ่งไชย ตุ่งแดง ตุ่งกระด้าง ตุ่งชาววา ใช้ประดับ/ตกแต่ง
- ตุ่งสามเหลี่ยม เช่น ตุ่งราว ตุ่งดิน ตุ่งจ้อจ้าง
- ตุ่งรูปคน เช่น ตุ่งสามทาง ตุ่งค่าคิง
- ตุ่งรูปอื่น ๆ เช่น ตุ่งไส้หมู ตุ่งตรง ตุ่งใบไม้ ใช้ประดับ/ตกแต่ง

3. แบ่งตามการใช้งาน

- ตุ่งที่ใช้ประกอบพิธีมงคล ได้แก่ ตุ่งไชย ตุ่งพระบฏ ตุ่งช้าง ตุ่งกระด้าง ตุ่งชาววา ตุ่งกระบอก ตุ่งสิบสองราศี ตุ่งเป็้ง ตุ่งไส้หมู ตุ่งค่าง ตุ่งตะขาบ ตุ่งพญาฮอ ตุ่งดอกบัว ตุ่งเจดีย์ทราย ตุ่งจระเข้ ตุ่งนางเงือก ตุ่งเต่า ตุ่งนางผญา ตุ่งข้าวเปลือกตุ่งราว ตุ่งโย ตุ่งดิน ตุ่งทราย ตุ่งไผ่ ตุ่งจิ้น-ตุ่งตะกั่ว ตุ่งเหียง-ตุ่งดีบุก ตุ่งเหล็ก-ตุ่งสังกะสี ตุ่งทอง-ทองเหลือง ตุ่งข้าวสาร ตุ่งชาววา ตุ่งพันวา ตุ่งส้มโอ ตุ่งวงช้าง ตุ่งเข็มตุ่งเงิน ตุ่งทองคำ
- ตุ่งที่ใช้ประกอบพิธีอวมงคล ได้แก่ ตุ่งแดง ตุ่งสามทาง ตุ่งเหล็ก ตุ่งทอง-ตุ่งเรือ ตุ่งขนนางผาน ตุ่งขนงกัม ตุ่งใบไม้
- จ้อ (ตุ่งเล็ก ๆ ได้แก่ จ้อจ้าง จ้อน้อย จ้อร้อยแปด(สี่ชะตา) จ้อนำทาน (สะตวง)

ตุ่งแบบต่าง ๆ

1. ตุ่งไส้หมู ความหมาย เป็นตุ่งแห่งโชคลาภ ตามคติความเชื่อโบราณของชาวล้านนา เชื่อว่าเมื่อนำไปผูกติดที่ประตูบ้านเมื่อเดินผ่านออกจากบ้านให้ตุ่งโดนศีรษะจะทำให้มีโชคลาภทำมาค้าขึ้น

รูปแบบ ลักษณะ เป็นตุ่งที่ทำด้วยกระดาษตัดเป็นพวงยาวสลัปลี ยาวประมาณ 1 เมตร ผูกติดกับไม้ไผ่ซี่เล็ก 1 ปักไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น กองทราย หรือผูกติดไว้ที่ประตูบ้านและหน้าต่างตามอาคารบ้านเรือนเพื่อให้เกิดความสวยงาม

วัสดุที่ใช้

- กระดาษขาวหรือกระดาษสีเป็นวัสดุหลัก
- ซีไม่ใฝ่เล็ก ๆ ใช้ผูกติดกับตุ่ง
- กรรไกรสำหรับตัดกระดาษ เชือก กาว ด้ายและเข็ม

การนำไปใช้

ใช้ในงานเทศกาลรื่นเริงต่าง 1 เนื่องจากใช้วัสดุ คือ กระดาษที่มีหลากสีส่น เช่น งานสงกรานต์ งานแห่ครัวตาน งานบุญทั่วไปให้ใช้กระดาษสีขาว งานอวมงคลให้ใช้สีดำ

2. ตุ่งเจดีย์ทราย

ความหมาย หมายถึง ตุ่งที่ใช้ปักหรือประดับกองเจดีย์ทรายในเทศกาลสงกรานต์ทำด้วยกระดาษสีต่าง ๆ หลายสี ส่วนมากทำจากกระดาษทำว่าว มีขนาดกว้างประมาณ 3 - 4 นิ้ว ยาวประมาณ 12 - 13 นิ้ว

รูปแบบ/ลักษณะ

รูปร่างของตุ่งเจดีย์ทราย มีหลายแบบ บ้างเป็นรูปคน คือ มีหัว ลำตัว แขน ขาหรือบางคนก็ประดิษฐ์เป็นรูปต่าง ๆ หรือฉลุลายโดยการตัดด้วยกรรไกร

วัสดุที่ใช้

กระดาษสี (กระดาษทำว่าว) ไม้ใฝ่ กระดาษเงิน กระดาษทอง ด้ายหรือเชือกฝ้ายขาว

การนำไปใช้

ใช้ปักในเทศกาลปีใหม่ของล้านนา (วันสงกรานต์) กล่าวคือ พอถึงวันเนา (14เม.ย.) ชาวบ้านจะรวมกันก่อเจดีย์ทราย พอถึงวันพญาวัน (15 เม.ย.) ก็จะนำเอาต้นไผ่ที่รีบใบแล้วเหลือแต่กิ่ง นำตุ่งมาผูกติดกับไม้ใฝ่ จากนั้นก็เอาไปปักที่เจดีย์ทรายที่ร่วมกันก่อไว้ การปักตุ่งนี้นิยมปักร่วมกับช่อน้อย บางคนมีดอกไม้ธูปเทียนรวมอยู่ด้วย

3. ตุ่งช่อ หรือจ้อยน้อย

เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรม เช่น ขึ้นท้าวทั้งสี่ บูชานพเคราะห์ ถ้าขาดตุ่งนี้พิธีจะไม่สมบูรณ์ และใช้ในงานมงคลได้

รูปแบบ/ลักษณะ

มีลักษณะเป็นตุ่งที่ทำด้วยกระดาษทำว่าวสีส่นต่าง ๆ ตามพิธีกรรมติดกับไม้ใฝ่ปลายแหลมเพื่อใช้ปักกับภาชนะที่จัดไว้ กว้างประมาณ 2 นิ้ว ยาวประมาณ 5 - 7 นิ้วตัดเป็นรูปสามเหลี่ยม

วัสดุที่ใช้

กระดาษว่าว สีต่าง ๆ ไม้ใฝ่ปลายแหลม (ไม้เสียบลูกชิ้น) กรรไกรสำหรับตัดกระดาษ กาว

การนำไปใช้

พิธีสืบชะตา ใช้ 108 ช่อหลากสี ซึ่งมาจากพระคุณของพระพุทธ 56 คุณพระธรรม 8 คุณพระสงฆ์ 14 นับตามพยงค์ของอักษระสรรเสริญพระพุทธคุณ รวมเป็น108 ช่อ

ประเพณี พิธีกรรม งานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตุ่ง

- พิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ บูชานพเคราะห์ ใช้ตุ่งจ้อย
- พิธีสืบชะตา ใช้ตุ่งจ้อย 108 ตุ่งค่าคิง (ตุ่งที่สูงเท่าตัวคน)
- งานปอยหลวง ใช้ตุ่งไชย (จูงจ้อย) ตุ่งโย
- ปีใหม่ (สงกรานต์) ใช้ตุ่ง 12 ราศี ตุ่งใส่หมุกรานศพ ใช้ตุ่งสามหางหรือตุ่งแดง (ตุ่งใส่หมูใช้กระดาษขาว + ดำ)
- ถวายทานให้พระพุทธเจ้า ใช้ ตุ่งกระด้าง แขนงในวัด ตุ่งไชย

รวบรวมข้อมูลโดย

นางมาลินี แยมเมือง ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลแม่จัน